

KÜRESELLEŞME OLGUSUNA TEMEL YAKLAŞIMLAR

Nihat Aydeniz¹, Murat Silinir^{2*}, Gökhan Karhan²

¹Batman Üniversitesi, İİBF, İşletme Bölümü, Merkez Yerleşkesi, 72100 Batman nihat.aydeniz@batman.edu.tr

²Batman Üniversitesi, İİBF, Uluslararası İlişkiler Bölümü, Merkez Yerleşkesi, 72100 Batman
*muratsilinir@gmail.com

Özet: Küreselleşme olgusu sosyal bilimler alanında en çok tartışılan kavramlardan biridir. Tarihsel ardyöresi yüzlerce yıl öncesine kadar gitse bile, konuya kavramsal yaklaşımlar, özellikle doksanlı yıllarla birlikte ivme kazanmıştır. Kavram ile ilgili en önemli problemlerden biri kavramın çok boyutluluğunun göz ardı edilerek, tek boyutlu bir ideolojik açıklamaya maruz bırakılmasıdır. Kimileri için küreselleşme; insan hakları, özgürlük, demokratikleşme olarak görülebilirken, kimileri için de, sömürgecilik, emperyalizm, Amerikanlaşma, ulus-devlet karşıtlığı veya yeni kapitalizm olarak görülmektedir. Küreselleşme ile ilgili tüm yaklaşımlara “tek boyutlu” demek elbette doğru değildir. Küreselleşme olgusunu çok boyutlu bir bütünsellikle ele alan yaklaşımlar da mevcuttur. Buna göre küreselleşme, ekonomik, sosyal, siyasal, teknolojik, ekolojik, kültürel, tarihsel pek çok boyutu barındıran bir sürece işaret etmektedir. Küreselleşme ile ilgili göze çarpan en önemli özelliklerden birbiriyle çelişen pek çok farklı yaklaşımın varlığıdır. Bu yaklaşımlar üç ana kategoriye ayrılabilir; küreselleşme olgusunu olumlayan yaklaşımlar, bu olguyu olumsuzlayan yaklaşımlar ve küreselleşme olgusuna bütüncül yaklaşımlar.

Anahtar kelimeler: Küreselleşme, Küreselleşme Karşıtları, Yırtıcı Küreselleşme, Küresel Bunalm, Bilimsel Devrim

Basic Approaches to Globalization

Abstract: The concept of globalization has been one of the most controversial issue in the field of social sciences. Even if the historical background of the term goes hundreds of years; conceptual approaches to the subject gained momentum especially in the nineties years. One of the most crucial problems related to the term is uni - dimensional approach which ignore multidimensionality of it. For some, globalization can be seen as human rights, freedom, democracy etc., For others it means colonialism, imperialism, Americanization, neo capitalism, anti-nation-state. It is not correct to say that all concepts of globalization are uni-dimensional. There are also multi-dimensional approaches on the phenomenon of globalization. Accordingly, term symbolize a process that has multiple features such as economic, social, political, technological, ecological, cultural, historical etc. Most outstanding feature of globalization could be seen on definitional frame which reflects the presence of many conflicting perspectives. These definitions could be divided into three main categories; positive approaches to the phenomenon of globalization, negative approaches and holistic paradigms.

Key words: Globalization, Anti-Globalists, Predatory Globalization, Global Depression, Scientific Revolution

1. GİRİŞ

Küreselleşme olgusu sosyal bilimler alanında en çok tartışılan kavramlardan bir tanesidir. Tarihsel ardyöresi yüzlerce yıl öncesine kadar gitse bile, konuya kavramsal yaklaşımlar, özellikle doksanlı yıllarla birlikte ivme kazanmıştır. Kavram ile ilgili en önemli problemlerden bir tanesi, kavramın çok boyutluluğunun göz ardı edilerek, tek boyutlu bir ideolojik açıklamaya maruz bırakılmasıdır. Örneğin kimileri için küreselleşme, insan hakları, özgürlük, demokratikleşme olarak görülebilirken, kimileri için de küreselleşme, sömürgecilik, emperyalizm, Amerikanlaşma, ulus-devlet karşıtlığı veya yeni kapitalizm olarak görülmektedir[1].

Küreselleşme ile ilgi tüm yaklaşımlar için tek boyutlu demek elbette doğru değildir. Küreselleşme olgusunu çok boyutlu bir bütünsellikle ele alan yaklaşımlar da mevcuttur. Buna göre küreselleşme, ekonomik, sosyal, siyasal, teknolojik, ekolojik, kültürel, tarihsel pek çok boyutu barındıran bir sürece işaret etmektedir. Küreselleşme olgusunun çok boyutlu oluşu, olgunun net bir biçimde teorize edilmesini engellemektedir. Oysaki teorik çalışmaların en önemli işlevlerinden biri karmaşık olgusal ilişkilerin analitik ve anlaşılır bir metotla resmedilmesidir. Küreselleşme olgusu ile ilişkili kavramsal yaklaşımların çokluğuna ve çelişkilerine bakıldığında, küreselleşme olgusu ve karmaşık ilişkiler ağını basitçe açıklayabilecek herkesçe kabul edilen tekdüze bir teorik hâkimiyetin olmadığı ve birbiriyle çelişen pek çok farklı yaklaşımın varlığı görülmektedir. Bu yaklaşımlar üç ana kategoriye ayrılabilir; küreselleşme olgusunu olumlayan yaklaşımlar, bu olguyu olumsuzlayan yaklaşımlar ve küreselleşme olgusuna bütüncül yaklaşımlar.

2. MATERYAL VE METOT

Bu bildiri, ikinci elden kaynaklardan yararlanılarak oluşturulmuştur. Konu ile ilgili literatür taraması yapılarak, konuyu içeren akademik ve haber web sayfalarından yararlanılmıştır. Çalışma, küreselleşme olgusu ile ilgili farklı yaklaşımları inceleyerek, küreselleşme olgusunu tüm yönleri ile ortaya koymaktır. Bu temel amacın gerçekleştirilmesi için, ilk olarak, küreselleşme olgusu kavramsal açıdan ele alınacaktır. İkinci olarak, küreselleşme olgusuna pozitif yaklaşımlar ve bu yaklaşımların temel argümanları işlenecektir. Üçüncü olarak, küreselleşme olgusunu olumsuzlayan veya küreselleşme karşıtı tezler tartışılacaktır. Son olarak, küreselleşme olgusu ile ilgili bütüncül yaklaşımlar analiz edilecektir.

3. BULGULAR

Bu çalışmada, küreselleşme olgusu ile ilgili pek çok çalışmanın ve tartışmanın var olduğu görülmüştür. Bu çalışmalar incelendiğinde, küreselleşme olgusuna bütüncül yaklaşanlar dışındakilerin, küreselleşme kavramına ideolojik dar açıdan baktıkları tespit edilmiştir. Küreselleşme olgusuna bütüncül yaklaşanlar ise olguya daha geniş bir perspektiften yaklaşmaktadırlar. Bu tespit, bütüncül yaklaşımların olgu ile ilişkili her şeyi çok iyi açıkladıkları ve tartışmasız bir teorik çerçeve sundukları anlamına gelmemektedir.

4. KÜRESELLEŞME KAVRAMI

Küreselleşme kavramı çok da net bir kavram olmayıp, oldukça karmaşık bir yapıya sahiptir. Kavramın akademik ilk kullanımı altmışlı yıllara kadar gitmektedir [2]. Kavramın kullanım alanı süreç içerisinde önemli ölçülerde gelişim göstermiştir. Küreselleşme kavramı, özellikle anlamsal ve formatik açılardan çelişkili bir durum yansıtmaktadır. Olgu ile ilgili tartışmalar doksanlı yıllarla birlikte hız kazanmıştır. Yeni bin yılın başlarına gelindiğinde ise kavrama yapılan atıf sayısından küreselleşme ile ilişkili kavramsal çalışmaların oldukça fazla (bir milyonu aşkın) olduğu görülmektedir [2]. Kavramla ilgili görüş belirten pek çok kişiden biri olan Pieterse küreselleşmeyi nesnel ve öznel olmak üzere iki farklı noktadan irdelemektedir. Pieterse'a göre nesnel düzlemde küreselleşme, ekonomik ve siyasal ilişkilerin arttığı ampirik bir süreçtir. Öznel düzlemde küreselleşme, kolektif karşılıklı bağımlılık farkındalığının arttığı bir süreçtir [3]. Küreselleşme ile ilgili pek çok tanımsal ifadeye yer verilebilir. Birbirinden farklı bu yaklaşımlar olumlu, olumsuz ve bütüncül şeklinde üç ana eksenle kategorize edilebilir. Küreselleşme olgusuna olumlu yaklaşanların küreselleşme tanımı çok çeşitlilik arz etmektedir. Buna göre, küreselleşme, ulus devletin tarihsel sahnedeki çekildiği, rasyonel bir piyasanın küreye hâkim olduğu, hatta tarihin son aşaması olan liberal demokrasinin dünyaya hâkim olacağı, "tek bir mekân olarak tüm dünyanın kristalleşmesinin" habercisidir [1 s. 7]. Küreselleşme olgusuna negatif yaklaşanlar, küreselleşme tanımına negatif bir anlam-sallık yüklemektedirler. Bunlardan en öne çıkanları küreselleşme karşıtlarıdır. Küreselleşme karşıtlarına göre, küreselleşme, dünyayı yöneten hegemonik güç odaklarının "yeni" dedikleri eski bir oyun olan emperyalizmin gizlenmiş şeklidir. Kızılcelik'e göre ise, küreselleşme, dünyadaki sermayenin merkezileşmesi ve bunun Amerika tekelinde toplanmasıdır [4]. Bu, aynı zamanda Amerikanlaşmaya işaret etmektedir. Bu noktada, Friedman da "küreselleşme biziz"

yani Amerika demektedir. Buna göre Friedman küreselleşmeyi bir kaplana da benzetmektedir. Amerikalıların ise bu kaplanın sırtında gitmeyi en iyi becerecek halk olduğunu iddia etmektedir [5]. Küreselleşme olgusuna iki zıt nokta dışında yaklaşanlar ise genelde olguya bütüncül yaklaşmaktadırlar. Bunlardan biri Giddens'tir. Giddens'a göre küreselleşme; tekdüze bir süreç olmayıp, karmaşık süreçlerin bir arada toplandığı olgular kümesidir. Üstelik çelişkilerle dolu bir süreçtir. Küreselleşme, ekonomik sosyal, teknolojik, kültürel, siyasal ve çevre dengesi açılarından bütünleşmenin, ve karşılıklı bağımlılığın artması anlamına gelmektedir [1 s. 8].

5. KÜRESELLEŞMEYİ OLUMLAYAN YAKLAŞIMLAR

Küreselleşme olgusuna pozitif yaklaşanların ortak özelliklerinden biri ulus-devletin geleneksel yapılarının çözülme sürecine girdiği iddiasıdır. Buna göre, uluslararası sistemik yapının temel aktörü artık ulus-devlet değildir. Ulus-devlet özellikle ekonomik küreselleşme ile birlikte ortaya çıkan finansal örgüt ve networklere yenilmiştir [6]. Yeni üretim ve ticaret yapısına dayanan yeni sistem, geleneksel ulusal ekonomik yapıyı değiştirmiştir. Bu yaklaşıma göre küreselleşme başlıca fenomendir ve entegrasyon sürecinde olan küresel ekonomi, neo-liberal iktisat disiplini devletlere adeta empoze etmektedir. Küreselleşmeyi olumlayan yaklaşımlar, ekonomik küreselleşmenin, yeni kazanan ve kaybeden modeli ortaya çıkardığını iddia etmektedirler. Bu doğrultuda emek yeni küresel işbölümüne göre şekillenmektedir. Klasik Kuzey-Güney ayrımı anakronik bir durum yansıtmaktadır. Yeni düzen ilişkilerini "Sıfır toplamlı oyun" ile açıklamak doğru değildir [7]. Çevre ülkelerin yeni yönetim tarzları küreselleşme sürecini kazanca çevirebilecektir. Neo-liberalere göre, küreselleşme sürecinin en belirgin özelliklerinden biri yeniliği sembolize etmesidir. Yeni yapı kendine özgüdür ve geçmişteki düzenin devamı değildir. Küreselleşme, özellikle Soğuk Savaş sonrasında siyasal, sosyal, kültürel ve en önemlisi ekonomik sınırları yeniden dizayn eden ve bu sınırları gittikçe anlamsızlaştıran bir süreçtir. Buna göre, yenilik rüzgarı, modern dünyanın özünü değişime zorlayarak devletin geleneksel işlevini dönüştürmektedir. Ulus devlet gibi pek çok entite de değişim yolunda ilerlemektedir. Birey - devlet, birey - birey, birey- toplum, toplum-devlet ve toplumlar arası ilişkiler bu yeni süreçle birlikte derin bir dönüşüm yaşamaktadır. Küreselleşme, liberal demokrasinin küresel düzleme yayılması ile politik ve ekonomik örgütlerle yeni standartlar getirerek "küresel medeniyet" düşüncesini güçlendirmektedir. Özellikle neo-liberallere göre, küreselleşme, ilk gerçek

küresel medeniyetin veya 'piyasa medeniyetinin' habercisidir. Buna göre küreselleşme, ulus devletin tarihsel sahneden çekildiği, rasyonel bir piyasanın küreye hakim olduğu, hatta tarihin son aşaması olan liberal demokrasinin dünyaya hakim olacağı, 'ilk gerçek uygarlığın' habercisidir [7].

Küreselleşme olgusuna pozitif yaklaşımlara göre, sanayi devriminin bir ürünü olan ulus devlet, küreselleşme süreci ile birlikte önemini yitirmiştir [7]. Küreselleşme bunlar için, dünyanın her yerindeki halkların küresel piyasa disiplinine entegre olduğu 'yeni' bir çağ olarak değerlendirilmektedir. Bu yaklaşımın genel sistemik tahayyülüne bakıldığında, "Yeni olan nedir?" sorusuna "Küresel bir Çağ" cevabını vermektedirler. Sürecin baskın özelliklerine bakıldığında ise, küresel piyasa, küresel yönetim ve küresel toplum gibi kavramların ön plana çıktığı görülmektedir. Bunların yanında bir kısmı ulus devlet modelinin yok olma sürecine girdiği tezini ileri sürmektedir. Küreselleşmenin itici gücü olarak da kapitalizm ve teknolojik devrim görülmektedir. Eski hiyerarşiler yok olmakta, Microsoft ve Mc Donalds gibi baskın motifler ortaya çıkmaktadır. Gidişatın varış noktası ise küresel medeniyet olarak görülmektedir [7 s.24]. Bu akımın önde gelen isimleri Fukuyama, Ohmae, Friedman, Giddens ve Strange gibi düşünürlerdir.

6. KÜRESELLEŞMEYİ OLUMSUZLAYAN YAKLAŞIMLAR

Küreselleşme olgusu ile ilgili yaklaşımlardan önemli bir kısmıysa küreselleşme olgusuna negatif yaklaşmaktadır. Bunlara bakıldığında;

1. Merkez - Çevre Yaklaşımı

Galtung'un yapısalcı emperyalist teorisine göre, dünya sistemi Merkez ve Çevre denilen iki grup ülkelerden oluşmaktadır. Bu ayrım ülkelerin içine de uyarlanabilir. Barış çalışmaları ve çatışma çözümü alanlarında da çalışan Galtung'a göre, yapısal şiddet, Merkez-Çevre veya metropol-uydu ilişkisinin bir ürünüdür. Galtung bu ilişki modelini emperyalizm olarak ele almaktadır. Hegemonik bir ilişkinin türevi olan emperyalizm, Merkez ülkenin merkezi ile Çevre ülkenin merkezi arasında ortak bir çıkar ilişkisine dayanmaktadır. Bu ilişki yapısal bir ilişkidir. Galtung'a göre emperyalizm Merkez ülkelerin Çevre ülkeler üzerinde inşa ettiği hegemonya sonucu oluşan çıkar farklılaşmasını sembolize etmektedir. Galtung ayrıca amatör emperyalizm ve profesyonel emperyalizm kategorizasyonunu yapmaktadır. Buna göre, amatör emperyalizm silaha gerek duyarken, profesyonel emperyalizm şiddeti ön-

görmekten ziyade yapısal bir durumdur. Galtung'a göre kürenin büyük güçleri az gelişmiş ülkelerle ilişkilerini feodal bir anlayışla yürütmektedir. Böl ve yönet prensibi en göze çarpan araçlardan bir tanesidir [8].

Wallerstein merkez - çevre yaklaşımına yarı çevre kavramını da ekleyerek yaklaşımı geliştirmiştir. Buna göre, dünya ekonomisi kapitalist üretim sürecinin vücuda getirdiği bir sistemdir. Bu yapı kapitalisttir ve modern dünya sisteminin ayırıcı özelliklerini taşımaktadır. Bu sistemin temel mantığı, dışa yönelik ve mevcut sınırların ötesine doğru sürekli yayılmaktır. Sistem her ne kadar Avrupa kıtasında doğup şekillenmişse de günümüzde evrensel boyut kazanmıştır. Bu sistemin bir diğer göze çarpan özelliği ise politik üst yapısalılık yansıtması ve egemen devletlerden oluşmasıdır. Wallerstein'a göre, Merkez ve Çevre ülkelerinin yanında bir de Yarı-Çevre (semi-periferi) ülkeleri bulunmaktadır. Yarı-Çevre ülkeleri hem Merkezi hem de Çevresel niteliklere sahiptir. Bu nitelik süreç içerisinde Merkezi veya çevresel bir yapıya dönüşebilmektedir. Buna göre, dünya tarihsel sistemi dönüşümseldir 50-60 yılda bir durgunluğa veya üretkenliğe girmektedir. Bunun temel nedeni, talebin, aşırı üretime cevap verememesinden kaynaklanmaktadır. Bu dönemler aynı zamanda, üretim biçim ve ilişkilerinin yeniden yapılandırılmasına neden olmaktadır. Wallerstein'a göre bu dönemler aynı şekilde, hegemonik dönemleri ifade etmektedir. Belli dönemlerde hegemonik güçler değişmektedir. Hegemonik güç, görece üstünlüğünü devam ettirmek için her türlü aracı kullanmaktadır. Bilim, eğitim, kitle iletişim gibi araçlarla kültürel hegemonyasını koruyup meşrulaştırmaktadır. Bu sistemik yaklaşıma göre, üç hegemonik güçten söz edilebilir. Bunlar: 18. yüzyılda Hollanda, 19 yüzyılda İngiltere ve 20. yüz yıl içinse Amerika'dır. Bunların hegemonik gücü daha çok ekonomik güçlerine dayanmaktadır. Ekonomik güç diğer güç unsurlarının da temelidir [8 s 312-319].

2. Kuzey-Güney Yaklaşımı

Neo Marksistlerin temel tezlerinden biridir. Bağımlılık teorisi olarak da bilinmektedir. Bu yaklaşım az gelişmiş ülkelerin geri kalmışlığını (bırakılmışlığını) kapitalist dünya sistemi ve bu sistemin sömürüye dayalı üretim ilişkileriyle açıklamaktadır. Kuzey-Güney kavramı bu bağlamda ele alınmaktadır ve Kuzey ülkeleri gelişmiş ülkeleri, Güney ülkeleri ise geri kalmış zayıf ve yoksul ülkeleri temsil etmektedir. Bu iki kutup arasında asimetrik bir ilişkinin bulunduğu vurgulanmaktadır [9].

3. Küreselleşme Karşıtları

Küreselleşme karşıtlığı olgusu her ne kadar doksanlı yılların sonuna doğru dünya gündeminde tartışılmaya başlanmışsa da, hareketin nirengi noktası 1864-1872 tarihleri arasındaki Birinci Enternasyonal döneme kadar götürülebilir. Bu dönemde 1848 devrimlerinin de tetiklemesiyle işçi sınıfının enternasyonal dayanışması ve mücadele etmesi fikri üzerinde teori ve pratik ağırlıklı çalışmalar başlatılmıştı [10]. Bu nedenle, küreselleşme karşıtları aniden ortaya çıkmış bir hareket değildir. Daha önceleri "Anti-Kapitalist" olarak adlandırılan bu kesim, güncel süreçte "küreselleşme karşıtları" olarak isimlendirilmektedir [11]. Günümüzün küreselleşme karşıtı hareketi ise, 18- 21 Haziran 1999'da Köln kentinde düzenlenen G8 toplantısını protesto amacıyla dünyanın pek çok yerinden insanların bir araya gelerek gösteriler yapmasıyla ön plana çıkmaya başlamıştır. Harekete katılanlar heterojen bir yapıdadır. (Anarşistler, çevreciler, sosyalistler vb.) Köln'deki gösterileri Seattle'deki Dünya Ticaret Örgütü (WHO) toplantısına karşı başlatılan gösteriler izlemiştir. Bu eylemlerde yaklaşık 80 bin eylemci çok uluslu şirketleri ve serbest ticaret prensiplerini sert bir biçimde protesto etmişlerdir. Bu tarz gösteriler, Cenova (300 bin kişi katılmıştır ve 1 gösterici ölmüştür), Washington, Melbourne, Prag'da yapılmıştır. Küreselleşme karşıtlarının göze çarpan en önemli özellikleri küreselleşme araçlarını çok iyi bir şekilde kullanarak esnek bir örgütlenme yapısına sahip olmalarıdır [12]. En önemli iletişim araçları internettir. 11 Eylül Terörist saldırıları, küreselleşme karşıtı hareketi zayıflatmıştır. Çünkü saldırganlar ile küreselleşme karşıtlarının hedefleri örtüşmektedir (DTÖ, IMF, Dünya Bankası, NATO, Pentagon gibi). 11 Eylül sonrasında ABD'de yürürlüğe giren "Yurtseverlik Yasası" ve İngiltere'de kapsamı genişletilen "Terörist Yasası" şeklindeki hukuki düzenlemelerle ve bu yasal düzenlemelerin medya aracılığı ile zihinlere işlenen korkuyla birlikte küreselleşme karşıtları çok büyük bir darbe almıştır.

Küreselleşme olgusuna negatif yaklaşan anti- küreselcilere göre, küreselleşme olgusu kapitalizm veya liberalizmden kopuk değildir. Yoksulluk, çevre kıyımı, kanlı çatışmalar, işsizlik, yabancı düşmanlığı, sömürü, yabancılaşma gibi pek çok problemin küreselleşme ile birlikte içinden çıkılmaz bir hale büründüğü savunulmaktadır. Küreselleşmenin eleştirildiği bir diğer konu ise kültürel alanla ilgilidir. Buna göre, dünya tek bir kültürel yapının (Amerikan Kültürü) saldırısı altındadır. Küresel tek tipleşme süreci yaşanmaktadır. Bu tek tipleştirici süreç ulusal değerleri ve kimlikleri aşındırmaktadır. Bu yapıda, ulusların zihinsel yaratıları merkezi gücün ortak mülkiyetine dönüşmektedir. Bu ortak mülkiyet aynı zamanda, "kendi imgesinden bir dünya" yaratmaktadır. Küreselleşme bu bakış açısına göre, adaleti ayaklar altına almış olan, eşitsizliği

teşvik eden, belirsizlik, risk ve kaosu tetikleyen bir sistem ya da dinamik bir yapıyı işaret etmektedir. Bu aynı zamanda, dünyanın büyük bir bölümü için umutsuzluk, korku, yoksulluk ve sömürü demektir [4 s. 31-33].

4. Yırtıcı Küreselleşme Yaklaşımı

Küreselleşme olgusuna farklı yaklaşan düşünürlerden biri de Falk'tır. Richard Falk, küreselleşmeyi "yırtıcı" sıfatı ile birlikte ele almaktadır. "Yırtıcı Küreselleşme" yaklaşımı ile Falk, küreselleşmenin özellikle insani olmayan boyutunu eleştirmektedir; fakat Falk, kendisini "üçüncü dünyacı" veya "kör ideolojik karşıtlar"dan ayırmaya çalışmaktadır. Bu nedenle "Tepeden Küreselleşme" yerine "Aşağıdan Küreselleşme"yi önermektedir. Temel tezi, yırtıcı küreselleşme olgusunun, insani değerleri yıprattığıdır. Bu nedenle, küreselleşmenin ideolojik temellerine karşı gelmeyi önermektedir. Küreselleşmenin ahlaki, sosyal ve siyasi başarısızlıklarının piyasa yerine halk lehine bir çözüme kavuşturulmasını savunmaktadır. Bu çerçevede Falk, insani küreselleşmenin mümkün ve gerekli olduğunu ileri sürmektedir [13].

7. BÜTÜNCÜL PERSPEKTİF

Önceki bölümlerde incelendiği gibi küreselleşme yandaşları ve karşıtları çok boyutlu bir olguya ideolojik bir taraflılıkla yaklaşabilmektedirler. Oysaki küreselleşme olgusunun daha iyi idrak edilebilmesi için bütüncül bir perspektif geliştirilmesi gerekmektedir. Bu perspektifin gerçekleşmesi olgunun çok boyutlu dinamizm ve çelişkiye dayandığının kabulünü gerektirmektedir. Jeffery Sach, bu kabul üzerinden olguya bütüncül bakanlardan biri. Sach, küreselleşmeyi kazananlar ve kaybedenler skalası üzerinden irdelemektedir. Bu karşılaştırmada kazananların kaybedenlerden daha fazla olduğunu iddia etmektedir; ama bu sürecin problemsiz olduğu anlamına gelmemektedir. "Eşitsizlik" gibi yapısal problemlerin ise resmi yatırım ve vergilendirme gibi araçlarla giderilebileceğini ileri sürmektedir [7 s.12]. Bu nedenle küreselleşmeyi tetikleyen, teknolojik, siyasal, ekonomik, kültürel gelişimlerin bütüncül bir perspektifle analiz edilmesi gerekmektedir.

1. Kuhn ve Bilimsel Devrim

İnceleme alanı olarak sadece ekonomiyi ele almak ve ekonomik faktörlerden küreselleşmeyi açıklamaya çalışmak eksik bir anlatım olacaktır. Bu durum diğer unsurlar için de geçerlidir. Bu neden bütüncül bir perspektifle en kü-

çük unsur bile göz ardı edilmeden teoriler üstü bir paradigma geliştirilmelidir. Bu paradigma mutlaka geleneksel teorilere benzemek zorunda değildir. Belki de insanlık bu Kuhn'un işaret ettiği bu paradigma devrimine doğru yaklaşmaktadır. Kuhn'un bilimsel gelişme ve devrimci bilim (olağanüstü bilim) ayrımı bugünkü küreselleşme tartışmalarını aydınlatıcı bir anlatıma sahiptir. Kuhn'a göre normal bir bilimsel dönemde mevcut paradigma bulmaca çözüme ya da süreci analiz etmekte yetersiz kalıyorsa, bilimsel bunalımın varlığı söz konusu olmaktadır. Bu bunalım ancak, yeni paradigmanın mevcut bunalımlı paradigmanın yerini almasıyla sona erecektir. Bu bağlamda, paradigma değişikliğine Kuhn, bilimsel devrim adını vermektedir [8 s. 81].

2. Küresel Bunalım Yaklaşımı

Davutoğlu'nun küresel bunalım yaklaşımı da bu tezi desteklemektedir. Davutoğlu'nun Küresel Bunalım tezi, Fukuyama'nın Tarihin Sonu karşılık geliştirilmiştir. Davutoğlu, "Tarihin Sonu" tezini refüze etmektedir. Davutoğlu'na göre Batı dönüşüm yaşamaktadır. Bu dönüşümün beş bunalım unsuru bulunmaktadır [14].

1. *Ontolojik Güvenlik ve Özgürlük Bunalımı ve Yabancılaşma*

Burada Davutoğlu, özgürlük ve güvenlik arayışını tarihin iki temel motoru olarak görmektedir [14 s. 9]. Modernitenin temel iddiası, bu iki tarihsel arayışa cevap verebildiğine dayanmaktadır. Modernist yaklaşıma göre rasyonalite, rasyonel devlet ve ekonomi ve teknolojik gelişim mutlak özgürlük ve güvenlik alanı yaratacaktı. Fukuyama'ya göre bu tarihin en son varışsal noktasıydı. Günümüzün özgürlük ve güvenlik problemleri göstermektedir ki bu arayış hala devam etmektedir. Üstelik bu arayış sürecinde birey ve toplumun ontolojik bir yabancılaşma yaşadığı kabul edilmektedir. Bu yabancılaşmayı, biyometrik sistemlerin güvenlik adına kullanılması ve erketeci bir anlayışın hâkim olması daha da derinleştirmektedir.

2. *Epistemolojik Bunalım*

Buna göre "akıl, bilim ve ilerleme" denkleminde dayanan aydınlamacı yaklaşımın temel önermeleri büyük bir sarsıntı sürecinden geçmektedir. Buna göre mekanik imgelem ve ampirik rasyonaliteye dayanan Newtonyen anlayış, Einstein'in izafiyet teorisi ve fizik biliminin kuantum devriminin etkisiyle büyük bir bunalıma girmiştir.

3. Aksiyolojik Bunalım

Bu bunalım, daha çok “mekanizma – ahlak dengesizliğinde” kendini göstermektedir. Bu bunalım modern süreçle birlikte başlamıştır. Socrates’in “Erdem bilgidir, bilgi güçtür” anlayışından, modern politikanın “babası” olarak kabul edilen Machiavelli’nin “güç her şeydir” anlayışına geçilmesi ile birlikte toplumsal ve siyasal kurumlar ahlaki değerlerden adeta arındırılmıştır. Davutoğlu’na göre bu durum tiranlık üretmektedir.

4. Ekolojik Denge Bunalımı

Buna göre mevcut sistemin ekolojik dengeyi tahrip ettiği vurgulanmaktadır.

5. Kültürel Çoğulculuk Problemi

Sistemin bunalım unsurlarından biridir. Kimlik savaşları, kimliksel bunalımlar, “öteki” anlayışı ve yabancı düşmanlığının arkasında bu problem yatmaktadır. Son dönemlerde gittikçe ele alınan “İslamo-fobia” olgusunu da kültürel çoğulculuğa direncin simgesel ifadesi olarak görebiliriz [14 s. 8].

8. TARTIŞMA VE SONUÇ

Küreselleşmeye çok boyutlu dinamik bir olgusal bir gerçeklik olarak yaklaşmak gerekmektedir. Bu olgu aynı zamanda karşı çıkılmaz bir süreci işaret etmektedir. Küresel problemlerin çözümü için küresel bir çözüm metodu geliştirilmelidir. Her ne kadar her tarihsel sürecin kendine özgü bir siyasal örgütlenme biçimi olsa da, ulus – devletin yok olduğu ya da yok olacağı iddiası temelsiz görünmektedir. Bazı ulusalcı küreselleşme karşıtlarının her türlü adaletsizliğe ve eşitsizliğe karşı, ulus – devleti reçete olarak önermesi de problemlere gerçekçi yaklaşmamaktadır.

9. KAYNAKLAR

- [1] Aktel, M., 2003. Küreselleşme ve Türk Kamu Yönetimi, *Asil*, Ankara, s. 20.
- [2] Steger, B. M., 2010, *Globalization*, Oxford University Press, UK, p. 1.
- [3] Pieterse, N. J., 2009. *Globalization & Culture : Global Melange*, Rowman & Littlefield Publishers, USA, pp. 16-17.
- [4] Kızılcılık, S., 2004. Zalimler ve Mazlumlar: Küreselleşmenin İnsani Olmayan Doğası, *Anı Yayıncılık*, Ankara, s. 38.

- [5] Friedman, L. T., 2002. Lexus ve Zeytin Ağacı – Küreselleşmenin Geleceği, *Boyner*, 2002, İstanbul, s.383.
- [6] Guehenno, M. J., 2000. *The End of Nation State*, *The University of Minnesota Press*, Minnesota, s.2.
- [7] Bozkurt, V., 2000. Küreselleşmenin İnsani Yüzü, *Alfa*, 2000, İstanbul, ss. 19-20.
- [8] Arı, T., 2002. Uluslararası İlişkiler Teorileri, *Alfa* 2002, İstanbul, ss.308 – 312.
- [9] http://en.wikipedia.org/wiki/Dependency_theory (25.03.2012).
- [10] http://en.wikipedia.org/wiki/First_international (24. 03. 2012).
- [11] Soyak, A., 2000. Küreselleşme- İktisadi Yönelimler ve Sosyopolitik Karşıtlıklar, *Om Yayınları*, İstanbul, s. 18-26.
- [12] http://en.wikipedia.org/wiki/Anti-globalization_movement (24. 03. 2012).
- [13] Falk, R., 2005. Yırtıcı Küreselleşme- Bir Eleştiri, *Küre*, İstanbul, s. 1-10.
- [14] Davutoğlu, A., Kasım 2009. Küresel Bunalım, *Küre Yayınları*, İstanbul, s. 8.